

ZO KRIJG JE GRIP OP EEN GOEDE EN BETROUWBARE BEOORDELING

Samenwerken aan Examens Hout & Meubel

Richtlijnen en collectieve afspraken
voor examinering

Deze publicatie is namens de MBO Raad in 2016 opgesteld door een werkgroep bestaande uit:

Muriel Jansen, Open View Consult (projectleider)
Anneke Hermsen, HMC mbo vakschool Amsterdam
Wya van Bijnen, Summa College
Leo Rauwers, ROC van Twente
Robert Kamper, Koning Willem I College

Inhoudsopgave

In deze publicatie staan de collectieve afspraken die de scholen in het onderwijscluster met elkaar gemaakt hebben om een (meer) vergelijkbare manier van examineren in de beroepspraktijk te realiseren.

Collectieve afspraken over

pagina

5

Borgen van de kwaliteit van examineren in de beroepspraktijk

---

pagina

9

Het uitvoeren van examens

---

pagina

15

Het borgen van een deskundige beoordeling

---

pagina

17

Het construeren en vaststellen van examens

---

pagina

11

Profiel van de praktijkbeoordelaar

---

pagina

21

De mix van beoordelingsvormen

---

pagina

23

Het examineren van kennis en vaardigheden

---

pagina

25

Beoordelingsvoorschriften en -criteria

Introductie

Het onderwijscluster Hout en Meubel wil de samenwerking tussen onderwijsinstellingen op het gebied van examineren structureler vormgeven. In deze publicatie staan de collectieve afspraken die de scholen in het onderwijscluster met elkaar gemaakt hebben om een (meer) vergelijkbare manier van examineren in de beroepspraktijk te realiseren.

De collectieve afspraken gaan over:

**Borging van
de kwaliteit
van het
examineren
in de praktijk**

**Construeren en
vaststellen van
examens**

**Deskundigheid
van
beoordelaars,
constructeurs
en vaststellers**

Voor deze publicatie is gebruik gemaakt van teksten uit verschillende publicaties van het Servicepunt Examinering. Deze zijn te vinden op www.examineringmbo.nl

1.

Borgen van de kwaliteit van examineren

---

*Wanneer examineer je
wel en niet in de
beroepspraktijk?*

---

*Collectieve afspraken
voor het uitvoeren van
examens in de
beroepspraktijk*

---

*De deskundige
beoordelaar*

---

*Profiel van de
praktijkbeoordelaar
Hout & Meubel*

Examineren op de werkplek

Risicovolle maar rijke examenplek

Hoe houd je voldoende grip op een betrouwbare examinering?

Examineren in de beroepspraktijk is een lastig onderdeel van examinering. Een examen dat volledig in de beroepspraktijk plaatsvindt vormt een risico.

Examineren in de beroepspraktijk vraagt om een andere manier van controleren dan een examen op school. **Want hoe houd je voldoende grip op een goede en betrouwbare examinering.** Wat mag wel en wat niet?

Examencommissies staan vaak op grote afstand en hebben daardoor onvoldoende zicht op de kwaliteit van de afname van examens in de beroepspraktijk. **Hoe controleer je of het examen wordt afgenomen volgens de procedures en afspraken?**

Desondanks zijn de Inspectie en OCW positief over examinering op de werkplek, omdat dit een rijke examenplek is (authentiek en levensecht) en het beroepsleven direct betrokken is bij de examinering.

Wel of niet examineren in de beroepspraktijk?

Vergelijkbare afnamecondities

Een examen dat volledig in de beroepspraktijk plaatsvindt vormt een risico omdat het beoordelingsproces buiten het zicht van de opleiding wordt uitgevoerd. De kans dat het examen niet op de juiste manier afgenomen wordt is groter dan wanneer het examen op school uitgevoerd wordt. Daarom moet vooraf beoordeeld worden of de afnamecondities bij bedrijven voldoende gelijk zijn. Niet ieder leerbedrijf biedt namelijk de juiste mogelijkheden.

We moeten ons voortdurend afvragen in welke situatie examinering van bepaalde kerntaken en werkprocessen het beste tot zijn recht komt.

Betrouwbaarheid

Gelijke beoordeling van examens kan minder worden als een opleiding op verschillende werkplekken examineert.

Welke situatie geeft het beste beeld van de bekwaamheid van de examenkandidaat als beginnend beroepsbeoefenaar?

Uitvoerbaarheid

Is de handeling geschikt om in de reële beroepspraktijk te examineren? Denk bijvoorbeeld aan veiligheid.

Let op: erkenning is geen garantie voor een goede examenlocatie! Een examenlocatie hoeft niet per se een erkend leerbedrijf te zijn.

Controlepunten voor het beoordelen in de beroepspraktijk

Als het examen in de beroepspraktijk wordt afgenomen is extra aandacht voor de borging van de kwaliteit belangrijk.

Daarom is een goede afstemming tussen school en examenlocatie erg belangrijk. Die afstemming gaat over de volgende punten.

De gewenste inrichting van de examenlocatie

De kerntaken en werkprocessen die beoordeeld moeten worden

De complexiteit van deze kerntaken en werkprocessen¹

De rol en de verantwoordelijkheden van de examenkandidaat tijdens de uitvoering van de examenopdrachten

De apparatuur en benodigdheden waarmee de kandidaat de examenopdrachten moet uitvoeren

---

De school moet ervoor zorgen dat de praktijkbeoordelaar van de examenlocatie op de hoogte is van deze controlepunten, zodat de inrichting van de examenlocatie geschikt is voor het uitvoeren van de examenopdrachten. De school controleert dit.

Collectieve afspraken voor het uitvoeren van examens in de beroepspraktijk

De opleidingen voor Hout & Meubel hebben met elkaar afgesproken dat

ze een **methodemix** gebruiken met minimaal twee verschillende examenmomenten, examenvormen en beoordelaars

ze **minstens één examen** in de beroepspraktijk uitvoeren

Maar .... als de kwaliteit van het examen in de beroepspraktijk niet gegarandeerd kan worden, dan zijn dit **goede alternatieven** ²

1. simulaties op school
2. in een geprepareerde examenomgeving of
3. een simulatieomgeving

Het is belangrijk dat échte opdrachten uit de praktijk gebruikt worden.

Voorbeeld

Meubels- en (scheeps)interieurs

Proeve van bekwaamheid

Vakvaardigheidsexamen in simulatie

Machinale vaardigheden

Een goed voorbeeld is de manier waarop de BBL-opleidingen 'Meubels- en (scheeps)interieurs maken' examens uitvoeren

Kandidaten maken in een proeve van bekwaamheid een meesterstuk waarmee alle kerntaken en werkprocessen beoordeeld worden.

Alle essentiële werkprocessen moet de kandidaat ook nog eens in een vakvaardigheidsexamen bewijzen. Hier zijn kant-en-klare werkopdrachten voor beschikbaar. Dit examen wordt op school, in een geprepareerde examenomgeving of in een simulatieomgeving uitgevoerd.

In de BOL opleiding voert de kandidaat een examen 'Machinaal houtbewerken' uit. In dit examen voert de kandidaat een bewerking aan de machine uit en bewijst op die manier dat hij de machine kan bedienen.

Deze machinale vaardigheden worden ook tijdens de proeve van bekwaamheid uitgevoerd, maar dan op een andere machine dan bij het vakvaardigheidsexamen.

**De deskundige
beoordelaar**

De deskundige beoordelaar

Een goede beoordelaar is goed geïnstrueerd en deskundig

Een certificaat is één van de manieren om deskundigheid in het kwalificerend beoordelen aan te tonen, maar is niet verplicht en geen garantie voor een goede beoordeling!

Daarnaast is een objectieve en onafhankelijke beoordeling belangrijk. Omdat in veel gevallen de praktijkbegeleider ook de beoordelaar is, is dat best lastig. Belangenverstrengeling kan dan een rol spelen.

*Stem van tevoren met de
praktijkbeoordelaar af!*

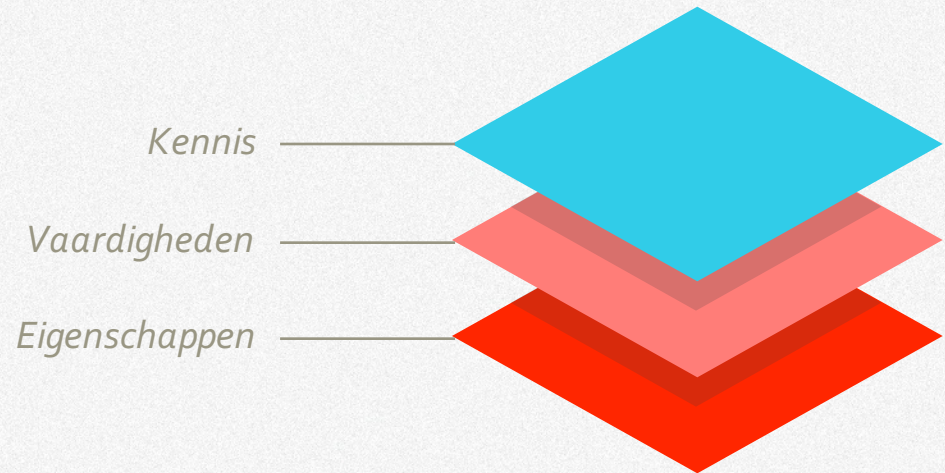
De praktijkbeoordelaar weet

- onder welke omstandigheden het examen moet plaatsvinden
- aan welke randvoorwaarden het examen moet voldoen
- wat hij of zij moet doen voor, tijdens en na afloop van het examen
- hoe lang het examen mag duren
- welke hulpmiddelen, materialen en apparaten zijn toegestaan
- met welke criteria hij de examenkandidaat beoordeelt

De beoordelaar van de examenlocatie zorgt ervoor dat de examensetting zo is opgezet dat sprake is van voldoende representatieve (beroeps)situaties: de te beoordelen werkzaamheden kunnen en mogen worden uitgevoerd. De school is hier uiteindelijk verantwoordelijk voor. Stem dit dus van tevoren met de praktijkbeoordelaar af en controleer dit!

Profiel van de praktijkbeoordelaar Hout & Meubel

De scholen voor Hout & Meubel hebben dit profiel gebaseerd op profielen van NVE en Stem en de Examentaak Afnemen en beoordelen³

De praktijkbeoordelaar

Is verantwoordelijk voor het uitvoeren van beoordelingen

Voert werkzaamheden uit voor een school in de regio

Beoordeelt zelfstandig of als (zelfstandig) lid van een team van beoordelaars

Deeltaken van de praktijkbeoordelaar

Beoordeelt het vakmanschap van examenkandidaten aan de hand van de beoordelingscriteria van het examen

Voert het beoordelingsproces uit volgens voorgeschreven protocol

Bepaalt (mede) het eindresultaat van de beoordeling

De praktijkbeoordelaar

Kennis

1. Kent de opleiding of het beroep waarvoor het examen uitgevoerd wordt
2. Kent de beoordelingsinstrumenten waarmee de examenkandidaten beoordeeld worden
3. Kent de beoordelingsmethoden, de observatie- en interviewtechnieken
4. Kent de belangrijkste eisen die voor examens gelden (validiteit, betrouwbaarheid, transparantie)
5. Kent de meest voorkomende beoordelingsfouten die bij beoordelingen gemaakt kunnen worden

Vaardigheden

1. Controleert of aan de afnamecondities van beoordelingen in de beroepspraktijk wordt voldaan (o.a. beoordelingsinstrumenten, lokaliteit, materialen en eventuele vervangende opdrachten) ⁴
2. Instrueert examenkandidaten en stelt ze gerust met betrokken tot het beoordelingsproces
3. Observeert en beoordeelt de prestaties van examenkandidaten met beoordelingsinstrumenten
4. Neemt interviews af en relateert de beantwoording aan de beoordelingscriteria
5. Verantwoordt (als dat nodig is) de beoordelingsresultaten mondeling en/of schriftelijk (beoordelingsformulier) aan betrokkenen

Eigenschappen

1. Kan op een correcte wijze mondeling en schriftelijk communiceren
2. Kan examenkandidaten op hun gemak stellen
3. Kan (indien nodig) zijn werkzaamheden verantwoorden
4. Kan samenwerken met (eventuele) andere beoordelaars
5. Kan feedback geven en ontvangen
6. Kan het examen evalueren en adviseert indien nodig

Collectieve afspraken voor het borgen van een deskundige, betrouwbare en objectieve beoordeling

De opleidingen voor de Hout en Meubelindustrie willen extra moeite doen om ervoor te zorgen dat de beoordelingen op een deskundige, betrouwbare en objectieve manier worden uitgevoerd.

De volgende collectieve afspraken zijn gemaakt over de manier waarop examens in de beroepspraktijk worden beoordeeld. Dit biedt mogelijkheden om examens in de beroepspraktijk nog deskundiger, betrouwbaarder of objectiever te maken.

1. Inzetten van een tweede onafhankelijke beoordelaar van school, die het hele examen mee beoordeelt of enkele onderdelen van het examen mee beoordeelt. Dit kan ook via een steekproef.
2. Een tweede onafhankelijke beoordelaar van school is altijd aanwezig bij het eindgesprek.
3. Uitvoeren van een steekproefsgewijze controle gericht op de uitvoering van de examenprocessen. Het gaat hierbij niet om een (tweede) vakinhoudelijke beoordeling, maar om een controle op de manier waarop het examen beoordeeld wordt. Er moet dan wel van tevoren nagedacht worden over wat een juiste en relevante steekproef is. Belangrijk is dat er een follow-up plaatsvindt zodra uit de steekproef blijkt dat sprake is van onvoldoende kwaliteit in de uitvoering van het examen.
4. Er is een goed uitgewerkt beoordelingsvoorschrift met beoordelingscriteria om zo objectief mogelijk te kunnen beoordelen.
5. De beoordelaar is vakinhoudelijk gediplomeerd op een gelijk of hoger niveau dan het gewenste examen.
6. De beoordelaar is aantoonbaar deskundig in het kwalificerend beoordelen.

2.

Construeren en vaststellen van examens

Collectieve afspraken voor het verbeteren van de kwaliteit van examenproducten

---

Collectieve afspraken voor de mix van beoordelingsvormen en beoordelaars

---

Collectieve afspraken voor het examineren van kennis en vaardigheden

---

Collectieve afspraken voor beoordelingsafschriften en beoordelingscriteria

---

Betere kwaliteit van examens

Op deze manier werken de opleidingen Hout en Meubel aan de verbetering van de kwaliteit van examenproducten.

Wettelijke kaders en standaarden zijn leidend

De eisen uit de kwalificatiedossiers, het Toezichtkader BVE en wettelijke kaders zijn leidend bij de constructie en vaststelling van examens. Hiermee is geborgd dat exameninstrumenten van goede kwaliteit zijn en voldoen aan de standaard van de Onderwijsinspectie.

Scholen en bedrijven zijn aantoonbaar betrokken

Bij de constructie en vakinhoudelijke vaststelling van examens wordt een expert uit het bedrijfsleven betrokken.⁵ Bij de vaststelling wordt ook een externe (deskundige) vaststeller betrokken die erop toeziet dat de school exameninstrumenten heeft geconstrueerd volgens de mbo brede criteria voor constructieprocessen. Dit kan ook een vaststeller van een andere mbo instelling zijn.

Onafhankelijkheid is geborgd

Het construeren en vaststellen van exameninstrumenten zijn apart en onafhankelijk van elkaar georganiseerd. Er is een duidelijke taakverdeling tussen constructeurs en vaststellers. Die taakverdeling is vastgelegd in procedures.

Er wordt systematisch en volgens vastgestelde processen gewerkt

Er is vastgelegd volgens welke stappen de constructie en vaststelling plaatsvindt. Die stappen zijn gebaseerd op de Procesarchitectuur Examinering mbo. Ook is vastgelegd wie waarvoor verantwoordelijk is. Daarnaast is een objectieve en onafhankelijke beoordeling belangrijk. Omdat in veel gevallen de praktijkbegeleider ook de beoordelaar is, is dat best lastig. Belangenverstrengeling kan dan een rol spelen.

Basisdeel & Profieldeel

---

*Eén examen voor
meerdere kwalificaties*

---

*Kerntaken kunnen los
of gezamenlijk
geëxamineerd worden*

Basisdeel

Het basisdeel is het gemeenschappelijke deel van de kwalificatie. Het basisdeel hoeft niet als eerste geëxamineerd te worden. Het gemeenschappelijke deel van de kwalificaties uit een kwalificatiedossier mag gezamenlijk geëxamineerd worden, het hoeft niet. Als een kerntaak voor meerdere kwalificaties bijvoorbeeld gelijk is, kan er één examen gemaakt worden voor deze kwalificaties. Als dit niet kan en er per kwalificatie aanvullende eisen zijn beschreven bij de kerntaak, dan maken we voor deze kerntaak verschillende versies, voor elke kwalificatie één.

Profieldeel

De kerntaken uit het profieldeel kunnen los of gezamenlijk met de kerntaken uit het basisdeel geëxamineerd worden. We zorgen in ieder geval voor een examenresultaat per kerntaak.

Deskundige constructeurs en vaststellers

Constructeurs en vaststellers hebben inhoudelijke expertise, handelen professioneel en beschikken **samen** over de volgende kwaliteiten:

Toetstechnische kennis en expertise van
examenmethodieken

Vakinhoudelijke kennis en kennis van het
kwalificatiedossier

Kennis van actuele ontwikkelingen van
beroepen in de betreffende branche(s)

Kennis van en visie op examinering in het
mbo en de wettelijke eisen rondom
examinering

Hoe scholen deze deskundigheid aantonen is de verantwoordelijkheid van de school: dit kan bijvoorbeeld door certificering, een register of interne toetsing.

Collectieve afspraken voor de mix van beoordelingsvormen en beoordelaars

Een onderwijsinstelling....

... zorgt op basis van de kwalificatie-eisen voor een passende methode met een mix van minimaal twee examenvormen, bijvoorbeeld een proeve van bekwaamheid en een vaardigheidsexamen

... zorgt dat examenkandidaten op verschillende momenten door verschillende beoordelaars worden beoordeeld. Dit kan eventueel ook steekproefsgewijs gebeuren.

Een methodemix zorgt voor een betere waarborg van de kwaliteit. Die combinatie zorgt voor een goed zicht op kennis en vaardigheden van kandidaten. Op de slide hierna ziet u voorbeelden van verschillende examenvormen.

Mogelijke beoordelingsvormen

Proeve van bekwaamheid

Examenvorm waarmee een mbo-school vaststelt in hoeverre een examenkandidaat (een deel van) de kennis, vaardigheden en het gedrag die het kwalificatiedossier stelt, kan toepassen in de praktijk. De proeve vindt plaats in een authentieke of gesimuleerde beroepspraktijk door het uitvoeren van specifieke opdrachten of beroepsactiviteiten.

Vaardigheidsexamen

Een vaardigheidsexamen richt zich op het beoordelen van specifieke vaardigheden die nodig zijn om bepaalde werkprocessen te kunnen uitvoeren. Een vaardigheidsexamen kan onderdeel van het examenplan zijn als sprake is van vaardigheden die niet (of onvoldoende) via de proeve van bekwaamheid beoordeeld kunnen worden.

Theorie examen

Examenvorm die vaststelt in hoeverre een examenkandidaat de theorie (kennis of toepassen van kennis) in voldoende mate beheerst. Dit kan door open of gesloten vragen, zowel mondeling, digitaal als schriftelijk.

Gedragsobservatie

Overkoepelende term voor een examenvorm die vaststelt in hoeverre een examenkandidaat (een deel van) de kennis, vaardigheden en gedrag die het kwalificatiedossier stelt, in voldoende mate beheerst en kan toepassen in echte beroepssituaties. Is vaak een onderdeel van een Proeve van bekwaamheid.

Collectieve afspraken voor voor het examineren van kennis en vaardigheden

In de nieuwe dossiers staan vakkennis- en vaardigheden meer voorop en zijn beter beschreven. Vakkennis en -vaardigheden zijn per kerntaak vermeld in plaats van per werkproces. Vakkennis- en vaardigheid verschilt per niveau, bij niveau 3 gaat het om kennis en bij niveau 4 om brede en/of gespecialiseerde kennis.

De scholen met opleidingen Hout en Meubel zorgen ervoor dat:

- 1.** kennis en vaardigheden geïntegreerd of apart geëxamineerd worden
- 2.** bij kwalificaties op niveaus 3 en 4 vooral beoordeeld wordt in welke mate de kandidaat de kennis en vaardigheden kan toepassen

---

Beoordelings- voorschriften & criteria

---

*Er zijn geen prestatie-
indicatoren meer*

---

*Beoordeel zo objectief
mogelijk*

---

*Omschrijf, bekijk het
resultaat en het
gedrag*

De Inspectie verwacht dat ieder exameninstrument is voorzien van een beoordelingsvoorschrift dat zo objectief mogelijk de beoordeling borgt

In het herziene kwalificatiedossier staan bij de werkprocessen echter geen prestatie-indicatoren meer, maar gedragsbeschrijvingen.

Gedragsbeschrijvingen

Omschrijving

Welke handelingen moet de beginnend beroepsbeoefenaar uitvoeren?

Resultaat

Wat is het overkoepelend resultaat van alle handelingen? Wat kunt u zien?

Gedrag

Hoe moet de beroepsbeoefenaar handelingen uitvoeren, zodat hij het gewenste resultaat behaalt?

Collectieve afspraken voor beoordelings- voorschriften & criteria

De omschrijving, het resultaat- en de gedragsbeschrijving bieden houvast bij het opstellen van de beoordelingscriteria.

De scholen met opleidingen Hout en Meubel zorgen ervoor dat:

1. er een beoordelingsvoorschrift per examen wordt opgesteld
2. er een beoordelingsformulier met –criteria per geclusterde eenheid wordt gemaakt (bijvoorbeeld per werkproces of per cluster van kerntaken/werkprocessen)
3. de cesuur en normering door middel van onvoldoende, voldoende en goed⁶ wordt weergegeven (met eventueel een omrekening naar cijfers)
4. er een toelichting bij een negatieve beoordeling gevraagd wordt

---

Verwijzingen

---

*Lees hier de
verwijzingen*

---

1. (Slide 8)

De complexiteit van een kerntaak wordt bepaald door een aantal factoren, bijvoorbeeld: de aard van de werkzaamheden, de aard van de kennis en vaardigheden die het beroep vereisen en de aard van de context waarbinnen iemand moet werken.

2. (Slide 9)

Voordelen van simulatie is dat examinering beter beheersbaar is en de betrouwbaarheid en vergelijkbaarheid van examens groter is.

3. (Slide 13)

NVE (Nederlandse Vereniging voor Examens) en Stem (Stichting Examinering Motorvoertuigetechniek) hebben profielen gemaakt voor beoordelaars. De Examentaak mbo: Afnemen en beoordelen beschrijft welke deeltaken horen bij het afnemen en beoordelen van examens. Deze examentaak beschrijft een deel van de uitvoering van het procesgebied examineren (van de procesarchitectuur examineren). Deze bronnen hebben als basis gediend voor het profiel van praktijkbeoordelaars voor opleidingen Hout & Meubel.

4. (Slide 14)

Scholen met opleidingen 'Meubels-/ (scheeps)interieurs maken' kopen hun examens voor de BBL en een groot deel van de BOL opleidingen in bij het Expertisecentrum Meubel (ECM). De examens van het ECM zijn identiek voor BOL- en BBL-opleidingen. Een deel van de instellingen past examenopdrachten aan. Deze vervangende opdracht moet vastgesteld worden door de examencommissie of de vaststellingscommissie van de school. De vervangende opdracht moet worden beoordeeld op niveau en complexiteit.

5. (Slide 18)

Op die manier wordt geborgd dat examens aansluiten bij de actuele beroepspraktijk en dat rekening is gehouden met de uitvoerbaarheid en organiseerbaarheid in de praktijk.

6. (Slide 25)

Bijvoorbeeld: O = komt niet overeen met het niveau van een beginnend beroepsbeoefenaar, V = komt overeen, G = uitvoering is bovengemiddeld